

els parlars del Nord i el Migdia de França (FEW I, § 1, ja oc. ant. *doga*, fr. mj. *douve*); per error Wartburg afirma que això és secundari i que primàriament fou «fossé, fossé rempli d'eau» (també oc. ant. *doga*, fr. *douve*), mentre que és evident des del punt de vista de la filiació semàntica que fou precisament a la inversa: és aquella l'acc. que s'explica partint de les dogues d'un recipient, única existent en llatí i romànic (ni partint del gr. *δοχή* 'recipient' no arribaríem al sentit longitudinal de «fossé»); també a Sardenya: 10 Nuoro *fákere sa doga* «tagliare la terra, fare un fosso intorno al terreno minacciato dal fuoco» (MLWagner, *Ländl. Leben* Sd. 9; *ARom.* XIX, 7-8; logud. *dogare, doare*, que no ha d'anar en el REW_s, 2627 sinó 2714).

D'aquí també el derivat gc. *arredogue*: «revers d'un fossé» (Ant. Thomas, *Nouv. Essais*, 169); i prov. *dougo* «rive d'un fleuve»: «mai, de la *dougo*, ounte variao / la proucessioun que tant t'esfraio, / li mort nous van mandá 'no traio /; e, coume a di, la barco au Rose se prefound / ---», *Mireio* v, 80.4; Gironda *dougue* f. «petite digue servant de fermeture à un champ» (Moureaux, *P. de La Teste*). En el sentit de 'fossat ple d'aigua', *doga* entrava fins al ross. ant., segons un doc. del S. XIV (RLR III, 18). En els Serrans valencians sembla que *doga*, partint de 'dic o moll d'un riu', ha arribat a un sentit com 'llosa o planxa de pedra' (segons un opuscle que conservo de Godella, des de 1962, pp. 4 i 10).

Hi ha encara altres diverses accs. secundàries en català (*AlcM*, §§ 2, 3, 4; II, §§ 2, 3), per a les quals veg. encara BDC XI, 23, 89; *RevDialRom.* VI, 35. En particular 'sacsó, regruix de carn limitat per un solc, produït per excés de greix', d'on ve segurament la mall. i men. 'greix de la llet', o «la flor de la llet formatjada» (Manacor, *BDLC* VII, 184). *AlcM* suggereix que vingui d'un mot de l'àrab magrebí *dúg* 'xerigot, sèrum de la llet', manlleu del persa, Dozy, *Suppl.* I, 476 (on pròpiament és 'empremta', cf. allí mateix el derivat *duǧbāǧ, dúǧbā*), idea potser innecessària per més que no sigui inversemblant puix que en una variant *duǧ* ja apareix en Abenbeklarīš, i un adj. derivat, en Abenalbeitar.

Un altre mot d'aquest sector d'horitzó lingüístic és *duǧáyyas* o *duǧáyyas* «barca» (*RMa.*), 'barqueta' en el gloss. de Leyden (S. XI), per al qual Simonet vacilla entre aquest origen i relacional amb un *du(r)co* de Sant Isidor 'gran nau' (ço que s'ha de descartar per raons fonètiques i de tota mena); suposant que DOGAS, s'apliqués als medissos i estameneres d'una barca, no hi hauria dificultat a admetre que, manllevat en aquesta forma plural, *duǧās*, se'n vagi extraure *duǧáyyas*, conforme amb les regles de la formació dels diminutius en àrab.

DERIV.: *Dogada. Dogam* 'conjunt de dogues' [1317: llegir *fonells* i no *fonolls*]; oc. ant. *dogam* id., i en l'altre sentit prov. *dougan* «le rivage»: «uno grand iero / --- sus lou *dougan* de la ribiero, / deman veirés lou rode ounte acó se passè», *Mireio* VIII, 49.6; «es plen lou port, e lou *dougan*, / e la peirado que s'enarco, / plen de bandiero ---», *Calendau* VI, 17.3. *Esdo-*

gar 'esgavellar o perdre les dogues' [1243]: «un cub *esdogad* e dos soldores e una tinna», doc. de 1243 (s. v. *solador*, *InuLC*).

¹ Anotat amb *ó* tancada a tots els pobles (1932-4), llevat a Tavascan (*dóga?*). — ² Incert que hi tingui relació un mot *dupia* o *dugia* (?) traduït vagament 'espècie d'estri o atuell' (CGL II, 57.1). —

³ Probablement de *delga* per encreuament amb un altre mot surt un *velga* o *belga* 'llenca, tira allargada', recollit per Vogel («streif», 1911) (no en Lab. 1839-88, sense cites en *AlcM*). Potser per contaminació de (*do*)vella. Encara un altre encreuament (potser simplement contaminació de *fonell*) hauria conduït a l'eiv. *folga* (que recull *AlcM*): o çhi ha hagut ací una contaminació del germ. *felge* explicable per corrents comercials?

DOGAL, 'soga per lligar les cavalcadures o els reus, pel coll', mot propi del català i el castellà i transmès al basc, provinent del ll. tardà *DŪCĀLE* 'ramal per conduir les bèsties', derivat de *DUX*, -CIS, 'guia, el qui condueix', amb el sentit de 'soga del conductor'. □ I.^a doc.: tercer quart S. XIV, *Cròn.* del Cerimoniós.

Freqüent des de princ. S. XV: StVicentF (*Quar.*, 19.212, veg. context s. v. *ESCLATAR*); l'*InuLC* cita «al *dogal* de Judes ---, / *dogal* d'espart, filat dintre Sodoma» en el Comanador Stela (39, 40) i «dos sostes e *dogals* a plech d'ampolla» en doc. ross. de 1433; «fon enforcada / al Mercadal, / hon lo *dogal* / li fon tallat, / car fon dubtat / concebiment: / gran moviment / al ventre veren / ---», JRoig (*Spill*, 3478); «los cavalls del camp sentiren les egües: los uns se soltaven, los altres rompien los *dogals*, los altres arrencaven les staques ---», JoMartorell (*Ag.* II, 96). Més en *DAG.* i *AlcM* del S. XV.

Restà sempre paraula vivíssima: «les forques són de plata - els *dogals* ne són d'or» en la cançó popular de *La Presó de Lleida* (MilàF, *Romllo.*, 209.22, i de nou 208.29, també assonant en *á*, si bé ací potser la versió primitiva portaria *llibant*). Des de la frase *estar amb el dogal al coll* 'estar molt endeutat o hipotecat', arriba a significar figt. 'interessos, hipoteca': «de deute no 'n tinc pas cap, grat sia a Déu, y tinc alguna pobresa, que he pogut netejar de *dogal*, mercès al meu treball», Mrn. Vayreda (*Puny.*, § 10, 169, . 134). Amb sentit comparat 'corda que volta l'antena o l'arbre d'una barca' mall., val.; al Palmar em descriuren la *trossa del dogal*, en la barqueta de l'Albufera, com «la que subjecta l'antena a la serreta» (1962).

És un mot només comú al català amb el castellà, on ja es documenta en el S. XIII, en Berceo; durant l'Edat Mitjana només apareix allà en textos aragonesos o de la Rioja, més tard també a Castella, i és estrany al portuguès; més enllà del Pirineu sols arriba fins al gascó de Baiona: *dougau* «carcan; sorte de collier de bois qu'on met aux cochons pour les empêcher de se frayer un passage à travers les haies» (Palay). I al basc *ugal, ubal, u(h)al* «correa» (Mitz., *BSVAP* XI, 288), ronc. *tokare* «cabestro, licou», que s'estén fins a una part de la Sule (Garazi): especialment in-